

# OFRANDE ANIMALE ÎN MORMINTELE DE SECOL IV DE LA POLOCIN – „ISLAZ” ȘI DE LA POGONEȘTI – „LA MOVILĂ” (JUD. VASLUI)

Maria Știrbu

Studiul nostru, împreună cu cel efectuat din punct de vedere antropologic asupra scheletelor umane din mormintele aparținând culturii Sântana de Mureș-Cerneahov, vine să completeze cercetările arheologice întreprinse în necropolele din satele Polocin și Pogonești, necropole situate la distanță foarte mică una de alta.

Resturile de animale provin din nouă (9) morminte de înhumatie și o groapă rituală situată între mormintele 23 și 24, din necropola de la Polocin - punctul „Islaz” și din șapte (7) morminte din necropola de la Pogonești- Ivești punctul „La Movilă”.

Faptul că nu în toate mormintele s-au găsit ofrande animaliere ne sugerează că această practică nu reprezintă un fenomen constant obligatoriu în cadrul ritualului funerar al locuitorilor de aici din acea vreme sau poate prin aceasta se disting localnicii de cei veniți ulterior.

Foarte interesant de subliniat este faptul că în mormintele din necropola Polocin, punctul Islaz, numărul oaselor sau a fragmentelor osoase este, în general, mai mare decât în mormintele din necropola Pogonești-Ivești - „La Movilă”. În ambele necropole însă predomină resturile osoase aparținând ovinelor. Această predicție a purtătorilor culturii Sântana de Mureș-Cerneahov de a depune drept ofrande mortuare ovine și în special ovine tinere, care corespunde probabil cu respectarea unor credințe religioase, a fost subliniată atât de Alexandra Bolomey<sup>1</sup>, într-un studiu mai amplu efectuat în trei (3) necropole din zona de sud a țării (Târgșor, Spanțov, Lunca) cât și de Sergiu Haimovici într-un studiu de sinteză privind necropolele

aparținând culturii Sântana de Mureș-Cerneahov<sup>2</sup>.

Din materialul analizat s-a constatat că alături de ovine, dar în proporții mai reduse, erau sacrificate funcrar bovinele și porcinele. În plus au fost identificate câte una sau două piese aparținând calului, câinelui sau păsărilor. În acest context, subliniem că dacă proporția ovinelor, bovinelor, porcinelor și a calului este aceeași cu cea constatăată în literatura de specialitate<sup>3</sup>, cea a păsărilor este foarte redusă. În plus, spre deosebire de toate siturile studiate până în prezent<sup>4</sup>, doar în mormântul 36 din necropola de la Pogonești punctul „La Movilă” s-au identificat resturile osoase (2 fragmente de maxilar superior) aparținând câinelui. Trebuie să amintim totuși că resturi osoase provenite de la acest animal au fost semnalate și în necropola de la Valea Seacă-Bârlad, de către regretatul arheolog Vasile Palade, dar nu în morminte ci în așa-zise gropi de cult<sup>5</sup>. De altfel, așa cum rezultă din literatura de specialitate, la dacii din La Tène, cât și mai târziu la dacii liberi, au fost identificate, în asezări, dar și în necropole, bogate resturi osoase care au aparținut câinelui și calului<sup>6</sup>.

În șase (6) morminte din necropola Polocin și două (2) morminte din necropola Pogonești am constatat prezența resturilor provenite de la o singură specie. Din acestea

<sup>2</sup> Haimovici Sergiu. *O problemă incomplet rezolvată - studiul resturilor animaliere depuse ca ofrandă în necropole aparținând culturii Sântana de Mureș-Cerneahov*, în „Arh. Mold.”, 2005, XXVIII, 327-334.

<sup>3</sup> Bolomey Alexandra. *op. cit.*: Haimovici Sergiu. *op. cit.*

<sup>4</sup> Haimovici Sergiu. *op. cit.*

<sup>5</sup> Palade Vasile. *Așezarea și necropola de la Bârlad-Valea Seacă. sec. III-V*. Editura ARC, București, 2000, 157-159.

<sup>6</sup> Haimovici Sergiu. *op. cit.*; Bolomey Alexandra. *op. cit.*

<sup>1</sup> Bolomey Alexandra. *Ofrande animale în necropole din secolul al IV-lea d.H.*, în „St. cerc. antropol.”, 1967, 4, I, 25-35.

dacă la Polocin cu excepția mormântului 43, în care ofrandele sunt de la un purcel, în toate celelalte sunt de la miel, la Pogonești într-un mormânt sunt de la cal (M13), iar în cel de al doilea (M 36) de la un câine. În celelalte morminte ofrandele provin: de la miel și vitel (Polocin: mormintele 34 și 51; Pogonești: mormintele 27 și 39), de la miel și păsări (Pogonești: mormântul 29, Polocin: mormântul 33) și de la vitel și purcel (Pogonești: mormintele 11 și 52). În groapa G1, considerată de arheologul M. Mamalaucă, care a efectuat săpăturile, drept groapă rituală situată între mormintele 23 și 24, ofrandele provin de la un vițel și de la un porc matur.

Trebuie să subliniem că în cazul ofrandelor de la vitel din cele (trei) 3 metacarpene unul are dimensiuni mai mari decât celelalte două (tabelul cu dimensiuni), ceea ce ne-ar putea indica prezența chiar a doi indivizi.

Dintre piesele osoase aparținând porcului, cele două ramuri mandibulare, aproape întregi, cu M3 complet dezvoltat, dar neerodat, ne atestă că individul este matur (de cca 2 ani). Amintim aici că resturi aparținând unui porc matur (a cărui vârstă este chiar de peste 2 ani după ușoara erodare a molarului 3 inferior) au fost identificate împreună cu fragmente de ceramică, într-un pachet nenumerotat.

Din analiza raportului dintre sexul și vârsta indivizilor umani înhumați, pe de o parte, iar pe de altă parte, cantitatea ofrandelor (mică, medie sau mare), numărul de specii și numărul de indivizi cărora le-a aparținut, vârsta și sexul acestora, nu am putut constata că ar fi existat vreo legătură. Ceea ce putem totuși afirma este că în necropola de la Polocin punctul „Islaz”, majoritatea mormintelor cu ofrande au aparținut copiilor (6 din totalul de 9 morminte cu ofrande). În ceea ce privește numărul resturilor osoase animaliere, spre deosebire de necropola de la Mihălăseni, unde S. Haimovici<sup>7</sup> constată că în mormintele copiilor ofrandele sunt mai sărace, în materialul nostru nu există deosebire între mormintele de adulți și cele de copii.

În încheiere considerăm și noi, ca și Alexandra Bolomey<sup>8</sup>, că ofrandele animale din morminte dezvăluie nu numai un ritual religios, dar prin speciile sacrificate reflectă obiectul muncii unei populații sau a unei comunități.

<sup>7</sup> Haimovici Sergiu, *op. cit.*

<sup>8</sup> Bolomey Alexandra, *op. cit.*

Astfel, ofrandele compuse din asocierea mai multor specii par a arăta că dispărutul era agricultor, după cum ofrandele provenite de la oi și câine arată că dispărutul era păstor, iar cele provenite de la cal par a arăta că dispărutul făcea parte din populații migratoare, care își asigurau existența prin cuceriri. Prezența în majoritatea mormintelor a resturilor ovinelor arată că ocupația de bază era păstoritul. Trebuie să amintim în acest context că spre deosebire de ofrandele din morminte, oasele de animale din așezări, care reprezintă „resturi menajere”, indică, așa cum o arată și numele, în primul rând, hrana populației respective<sup>9</sup> și în al doilea rând ocupațiile ei.

## Lista mormintelor de înhumație cu resturile animaliere găsite

### Polocin - punctul „Islaz”

**M 14. *Ovis aries* (oaie):** 4 fragmente mici din neurocraniu, 1 ram mandibular fragmentat, 3 dinți izolați (1 de lapte), 1 scapular fragmentat, 1 fragment din humerus, 1 radius ușor fragmentat, 1 fragment din femur, 2 fragmente metacarp, 2 fragmente metatars, 1 falanga 3 = un individ tânăr de cca 5-6 luni.

**M 33. *Ovis aries*:** 9 fragmente mici din craniu. 3 fragmente maxilar superior, 2 ramuri mandibulare fragmentate cu dinți de lapte și definitivă (M1 erupt și M2 în erupție), 3 dinți izolați, 1 scapular fragmentat, 1 humerus fără epifiza proximală, 1 radius fără epifiza distală, 1 cubitus fragmentat, 1 tibia fără epifize, 2 metacarpene fără epifiza distală, 1 metatarsian fără epifiza distală, 1 falanga 1, 1 atlas întreg și 6 fragmente din alte vertebre, 3 fragmente de coaste = un individ de cca 6-7 luni.

<sup>9</sup> Necrasov Olga, Bulai-Șirbu Maria. *L'élevage et la chasse chez les tribus de la culture de la céramiques peintes. Cucuteni-Arșud*, în „Congres Intern. des Sciences Préhist. et Protohist.”, VII, Prague, 1966, 544-555; Necrasov Olga, Haimovici S.. *Studiul resturilor osoase de animale descoperite în așezarea feudală timpurie de la Dridu*, Bibl. de arheologie, XII. *Săpăturile de la Dridu*, București, 1967, 202-241; Necrasov Olga, Bulai Maria, *L'élevage la chasse et la pêche durant le Néolithique roumain*, în „Congr. Intern. des Sciences Anthropol. et Ethnolog.”, V, Moscou, 1970, 544-556; Necrasov Olga, Șirbu-Bulai Maria, Iacob Maria. *Paleofauna neolitică de la Liuhcova (jud. Caras-Severin) și unele aspecte ale ocupațiilor locuitorilor din complexul cultural Vința-Turdaș*, în „St. cerc. antropol.”, 1977, 14, 11-17.

**Pasăre (probabil găină):** 1 humerus, 1 fragment de radius.

**M 34. *Ovis aries*:** 1 fragment ram mandibular cu 3 dinți (2 de lapte + 1 definitiv), 1 fragment humerus; 1 fragment metacarp, 1 metatars, 2 fragmente mici din tibie, 1 falanga 1, 3 falanga 2, 1 falanga 3, 1 centrotars, 3 vertebre = un individ tânăr cca 6 luni.

***Bos taurus (bou)*:** 2 fragmente din tibie = un individ tânăr.

**M 41. *Ovis aries*:** 3 fragmente mici din neurocraniu, 3 vertebre plus 7 fragmente din vertebre, 6 fragmente mici de coastă, 4 fragmente din ramurile mandibulare (2 cu dinți de lapte), 7 dinți izolați (2 de lapte, 5 definitivi), 2 fragmente scapular, 2 humerus, 2 radius, 1 cubitus, 2 metacarpic, 3 fragmente din coxal, 1 fragment femur, 1 tibie, 2 metatarsi, 1 calcaneu, 1 centrotars, 8 falanga 1, 2 falanga 2, scheletul aproape întreg aparține unui miel de cca 6-8 luni.

**M 42. *Ovis aries*:** 1 fragment mandibulă, 1 centrotars cu urme de ardere = un individ tânăr.

**M 43. *Sus scrofa domestica (porc)*:** 1 fragment neurocraniu, 1 fragment maxilar superior cu dentitie de lapte plus molar 1 (M1) definitivă, 1 fragment scapular = un individ tânăr cca 6 luni.

**M 51. *Ovis aries*:** 1 fragment mic din neurocraniu, 1 fragment maxilar superior cu 4 dinți (3 de lapte și 1 definitiv), 2 ramuri mandibulare cu dinți de lapte și definitivi (1 M3 în alveolă, dar încă ncrupt). 1 dinte izolat, 4 vertebre, 2 fragmente din sinsacrum, 4 fragmente din metapodale = un individ de 12-18 luni.

***Bos taurus*:** 4 fragmente mici din craniu, 3 fragmente din coxal, 2 fragmente humerus, 2 epifize superioare de humerus, 2 fragmente din diafiza femurului, 1 cap femural, 1 fragment din marle trohanter, 3 fragmente epifiza inferioară a femurului, 2 fragmente din diafiza tibiei, 1 fragment din vertebră = un individ tânăr, dar de talie mare (cca 15-18 luni).

**M 52. *Ovis aries*:** 1 fragment radius, 1 fragment femur, 1 fragment tibie = un individ tânăr de 7-8 luni (greu de precizat neavând decât diafiza).

**M 53. *Ovis aries*:** 3 fragmente mici din craniu, vertebre și fragmente din vertebre (17), 2 fragmente mici din maxilarul superior cu dinți de lapte, 6 fragmente din ramurile

mandibulare (1 cu dinți de lapte), 9 dinți izolați (de lapte și definitivi), un fragment scapular, 1 humerus, 1 radius, 1 fragment cubitus, 2 metacarpice, 2 metatarsi, 1 centrotarsal, 2 tarsicne, 8 falanga 1, 3 falanga 2, 3 falanga 3, 2 fragmente coastă - 30 aschii nedeterminate și care provin tot de la miel = un individ tânăr, 6-12 luni, de la care nc-a parvenit aproape întreg scheletul.

**G1 (groapă rituală între M23 și M24). *Bos taurus*:** 2 fragmente mici din craniu, 2 fragmente din orbită, 2 fragmente din maxilarul superior, 2 ramuri mandibulare aproape întregi cu dentitie de lapte și definitivă (M1 eruptă și M2 incomplet eruptă - aproximativ 1/2), 2 dinți superiori izolați, 1 atlas, 1 vertebră dorsală. 5 metapodale (3 metacarpice și 2 metatarsiene cu epifizele inferioare neconcrucute), 5 falanga 1, 3 falanga 2, 1 falanga 3, 2 indivizi tineri, dar după lungimea metacarpicelor par a fi de talie diferită. Vârsta am apreciat-o la 12-18 luni.

***Sus scrofa domestica*:** 6 fragmente mici din craniu, 2 ramuri mandibulare aproape întregi cu dentitie definitivă completă, dar neerodată = un individ matur - cca 2 ani.

**Pachet nenumărat. *Sus scrofa domestica*:** 1 și mfiță mandibulară, 2 fragmente din ramurile orizontale ale mandibulei cu molarele 3 ușor crodate = un individ matur cu vârsta ușor peste 2 ani.

### **Pogonești-Ivești „La Movilă”**

**M 7. *Ovis aries*:** 1 ram mandibular, 1 dinte izolat, 1 fragment scapular, 3 fragmente mici din coxale, 1 fragment radius, 1 fragment epifiză inferioară metapodal, 1 fragment metatars (diafiză, cu epifiză superioară), 1 falanga 1, 5 fragmente mici de coaste = 1 individ tânăr (cca 7-8 luni).

***Bos taurus*:** 1 astragal

**M 11. *Bos taurus*:** 1 astragal, 1 fragment coastă.

***Sus scrofa domestica*:** 1 fragment din diafiza tibiei.

**M 13. *Equus caballus*:** 1 astragal, 1 fragment coastă, 1 fragment din diafiza unui os lung (nu putem preciza care anume este).

**M 29. *Ovis aries*:** 1 dinte, 1 fragment falanga 1.

**Pasăre (probabil găină):** 1 fragment humerus, 1 fragment tarso-metatars.

**M 36. *Canis domesticus*:** 2 fragmente maxilar superior: 1 fără dinți și 1 cu dinți.

**M 39. *Ovis aries*:** 1 fragment de maxilar superior cu dinți, 1 vertebră, 1 fragment scapular, 1 humerus fragmentat, 1 radius, 1 metacarpian, 1 metatarsian = un individ tânăr (miel - 7-8 luni).

***Bos taurus*:** 1 coastă, 1 fragment din diafiza femurului, 1 fragment radius = un individ tânăr.

**M 52. *Bos taurus*:** 1 vertebră, pare de la un individ matur.

***Sus scrofa domestica*:** 1 fragment de maxilar superior fără dentitie, 1 fragment din

peretele diafizar a unui os lung = un individ tânăr.

Întrucât majoritatea pieselor osoase sunt fragmentate și provin de la indivizi tineri, am considerat că analiza biometrică nu prea are relevanță. Având în vedere însă că în groapa rituală (G1) piesele osoase care au aparținut porcului provin de la un individ matur, iar cele care au aparținut bovinelor sunt întregi, ne-am permis să prezentăm un tabel cu câteva dimensiuni.

## Bibliografie

1. Bolomey Alexandra, *Ofrande animale în necropole din secolul al IV-lea d.H.*, în „St. cerc. antropol.”, 1967, 4, 1, 25-35.
2. Bolomey Alexandra, *Matériaux paléo-fauniques d'Histria*, în „Ann. Roum. Anthropol.”, 1965, 2, 29-35.
3. Haimovici Sergiu, *O problemă incomplet rezolvată - studiul resturilor animaliere depuse ca ofrandă în necropole aparținând culturii Sântana de Mureș-Cerneahov*, în „Arh. Mold.”, 2005, XXVIII, 327-334.
4. Necrasov Olga, Bulai-Știrbu Maria, *L'élevage et la chasse chez les tribus de la culture de la céramiques peintes, Cucuteni-Arșud*, în „Congres Intern. des Sciences Préhist. et Protohist.”, VII, Prague, 1966, 544-555.
5. Necrasov Olga, Haimovici S., *Studiul resturilor osoase de animale descoperite în așezarea feudală timpurie de la Dridu*, Bibl. de arheologie, XII, *Săpăturile de la Dridu*, București, 1967, 202-241.
6. Necrasov Olga, Bulai Maria, *L'élevage la chasse et la pêche durant le Néolithique roumain*, în „Congr. Intern. des Sciences Anthropol. et Ethnolog.”, V, Moscou, 1970, 544-556.
7. Necrasov Olga, Știrbu-Bulai Maria, Iacob Maria, *Paleofauna neolitică de la Liubcova (jud. Caras-Severin) și unele aspecte ale ocupațiilor locuitorilor din complexul cultural Vința-Turdaș*, în „St. cerc. antropol.”, 1977, 14, 11-17.
8. Palade Vasile, *Așezarea și necropola de la Bârlad-Valea Seacă, sec. III-V*, Editura Arc, București, 2000, 157-159.

## ANIMAL OFFERINGS IN THE IV<sup>TH</sup> CENTURY TOMBS FROM POLOCIN – "ISLAZ" AND POGONEȘTI, "LA MOVILĂ" (JUD. VASLUI)

Analysis of the animal offerings found in the inhumation tombs from the Polocin and Pogonești necropoles has evidenced the fact that, similarly with all necropoles belonging to the Sântana de Mureș-Cerneahov culture, the most frequently occurring species is the young sheep. Traces of calves or pigs have been also discovered, although much more rarely. Also, 1 or 2 bony pieces of horses, dogs and fowls (hen) have been also identified.

In the opinion of the author, study of the animal offerings throws light not only on the belief of the people in a future life, but also on the objects of their activities.

**Tabelul 1.**  
**Principalele dimensiuni (în mm) determinate)**

<b>BOS TAURUS - Groapa 1 (12-18 luni)</b>									
<b>Ramul mandibular</b>	<b>DR.</b>	<b>STG</b>	<b>Metacarp</b>	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>Metatars</b>	<b>1</b>	<b>2</b>
Lungimea ramului orizontal	268	268	Lungime totală	185	172	172	Lungime totală	200	200
Înălțimea max. a ramului orizontal (post M2)	62	62	Lung.-laterală	178	168	168	Lung. -laterală	196	196
Înălțimea min. a ramului orizontal (ant. PM1)	31	31	Lărg. prox.	49	47	47	Lărg. prox.	41	41
Înălțimea ramului vertical	153	153	D.a.p. prox	30	29	29	D.a.p. prox	37	37
Înălțimea ramului vertical până la condil	115	115	Lărg. distală	49	47	47	Lărg. distală	45	45
Grosimea maximă a ramului orizontal	21	21	D.a.p. distal	30	28,5	28,5	D.a.p. distal	28	28
Grosimea minimă a ramului orizontal	18	18	Lărg. min. diaf.	26	23,5	23,5	Lărg. min. diaf.	21	21
Lungimea P1 - M2	95	95	D.a.p. min. diaf.	19	17,5	17,5	D.a.p. min. diaf.	21	21
			Estimarea taliei	111,25	105,00	105,00	Estimarea taliei	108,78	108,78

<b>SUS SCROFA DOMESTICUS (Groapa 1)</b>		
<b>Ramurile mandibulare</b>	<b>DR</b>	<b>STG</b>
Lungimea ramului orizontal	200	200
Lungimea ramului vertical	95	95
Lărgimea maximă a ramului orizontal	22	21
Înălțime post M1	39	39
Înălțime post M3	41	41
Lungimea și mîfizei mandibulare		61
Lungime P2 - M3	97	97
Lungime M1 - M3	60	60
Lungime P2 - P4	36	36
Lungime M3	27	27
Lărgime M3	14	15
Lungime coroană canin	50	50
Lărgime coroană canin	8	8
D. a. p. maxim	11	11
Lungime canin cu rădăcină	81 (cu glisicra)	-
	122 (coastă măsurat cu panglica metrică)	-